

Tyni Laura

Kuulovammaisten lasten tukeminen kosketuksella inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa

Kandidaatin tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Varhaiskasvatus

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kuulovammaisten lasten tukeminen kosketuksella inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa

(Laura Tyni)

Kandidaatin tutkielma, 33 sivua, 0 liitesivua

Maaliskuu, 2021

Kandidaatin tutkielmassani tarkastelen, miten varhaiskasvatuksen opettaja voi tukea kuulovammaista lasta kosketuksen avulla. Tutkin myös, miten opettaja voi tukea kuulovammaisen lapsen ja kuulevan lapsen välistä kommunikaatiota kosketuksen avulla. Mielenkiintoni aiheeseen lähti siitä ajatuksesta, että miten varhaiskasvatuksen opettaja voi kommunikoida kuulovammaisen lapsen kanssa kosketuksen avulla ilman tulkkia tai avustajaa. Nämäkin apumuodot ovat tärkeitä, mutta halusin syventää omaa ammattitaitoani tulevaa työtäni varten. Lisäksi halusin tietää, miten kuulovammaisen lapsen sosiaalisia suhteita voidaan edistää kuulevien lasten kanssa.

Kirjoitan tutkielman kirjallisuuskatsauksena ja tarkemmin sanoen kuvailevana sellaisena. Kuvailevassa kirjallisuus katsauksessa minulla oli enemmän mahdollisuuksia käyttää myös vanhempaa lähdeaineistoa. Kuitenkin niin, että lähteiden luotettavuus on varmistettu.

Kandidaatin tutkielman tuloksena on, että kuulovammaisia lapsia voidaan tukea kosketuksella monella eri tavalla varhaiskasvatuksessa. Kosketuksella voidaan tukea lapsen minäkuvan kehittymistä, laskea stressitasoja ja edes auttaa lapsen elimistön toimimista. Kosketuksella voidaan myös ohjata ja helliä. Kommunikaatioon liittyy kommunikaatiomaisema, johon kuuluu kaikki kommunikoidessa tapahtuvat eleet ja ilmeet. Kommunikaatiomaisemaa voidaan täydentää kosketuksen avulla, kun lapsi ei välttämättä kuule erilaisia äänen sävyjä. Lasten väliseen kommunikointiin kosketus antaa oman osansa. Kosketuksella tapahtuva kommunikaatiota, jota kutsutaan haptiiseiksi, voidaan käyttää varhaiskasvatusryhmässä kaikkien lasten kanssa. Näin kuulevat lapset oppivat uuden kommunikointitavan, jolla kommunikoida kuulovammaisten lasten kanssa.

Näitä tuloksia on helppo soveltaa varhaiskasvatuksen arkipäivässä luovasti ja helposti. Lasten on myös helppo lähteä käyttämään haptiiseja sillä kosketus on luonnollinen tapa kommunikoida.

Avainsanat: Kuulovammaisuus, kosketus, kommunikointi, inklusio, kommunikaatiomaisema ja varhaiskasvatus

Sisällys

Johdanto.....	4
2. Teoreettinen viitekehys.....	6
2.1 Kuulovammaisuus	6
2.2 Kommunikaatio	8
2.2.1 Kommunikaatiomaisema ja moniaistillisuus	10
2.3 Kosketus	11
2.4 Varhaiskasvatus kontekstina	13
2.4.1. Inkluisio varhaiskasvatuksessa	14
3. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus.....	15
4. Menetelmät	16
4.1. Luotettavuus ja eettisyys	17
5. Tulokset.....	18
5.1 Kuulovammaisten lasten tukeminen kosketuksen avulla varhaiskasvatuksessa	18
5.1.1 Kommunikaatiomaisema ja moniaistillisuus	18
5.1.2 Haptiisit ja hapteemit	20
5.2 Kuulovammaisten ja kuulevien lasten yhteisen kommunikaation tukeminen kosketuksen avulla	21
5.2.1 Lasten välinen kosketus	21
5.2.2 Haptiisit ja hapteemit	22
5.2.3 Sosiaaliset suhteet ja leikki	24
6. Yhteenveto	26
7. Pohdinta	30
8. Lähteet	33

Johdanto

Kandidaatin tutkielmassani tutkin miten kuulovammaisia lapsia voidaan tukea kosketuksella varhaiskasvatuksessa sekä miten kuulovammaisen lapsen ja kuulevan lapsen välistä kommunikaatiota voidaan tukea kosketuksen avulla. Kuulovammaisuus, kosketus ja kommunikaatio ovat tämän kirjallisuuskatsauksen pääteemoja, joiden ympärille tutkimus muodostuu. Varhaiskasvatus toimii tutkimuksessani kontekstina. Vaikka kuulovammaisilla lapsella on oikeus avustajaan tai tulkkiin varhaiskasvatuksessa, olen kiinnostunut siitä, miten kosketuksen avulla voidaan kommunikoida kuulovammaisen lapsen kanssa varhaiskasvatuksen arjessa. Kuitenkin avustajan tai tulkin avulla voidaan taata kuulovammaiselle lapselle tasa-arvoinen varhaiskasvatus (Jokinen, Kauppinen & Selin-Grönlund, 2016).

Lisäksi tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä miten kuulovammainen lapsi kommunikoi ikätovereidensa kanssa, jos hän ei puhu. Useasti opettaja ja kuulovammainen lapsi löytävät keinon kommunikoida toistensa kanssa, esimerkiksi tulkin tai avustajan kautta. Haluan tutkimuksellani selvittää, että miten voin tukea kuulevien ja kuulovammaisten lasten keskinäistä kommunikointia kosketusta apuna käyttäen. Käytän kosketusta tässä siksi apuna, sillä kosketus on kommunikoinnin väline, jota lähes kaikki ymmärtävät. Eli varhaiskasvatuksessa on monta eri tapaa kommunikoida ja tulla kuulluksi (Sume, 2018).

Varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018* ja *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014* ohjeistetaan, että lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta ja esiopetusta omalla äidinkielellään (Opetushallitus, 2018; 2014). Kuulovammaiselle lapselle viittomakieli voi olla hänen äidinkielsä (Sume, 2018). Tämä on tärkeä huomio varhaiskasvatusta ohjaavista asiakirjoista, sillä Suomessa on arviolta 750 000 ihmistä, joilla on kuulonalentuma, 100 000 käyttää kuulokoetta, 8 000 on kuuroja. Kuuroutuneita on Suomessa arviolta 3 000 ihmistä, kun taas syntymäkuuroja on 5 000 (Kuntaliitto, n.d.). Vuosittain Suomessa syntyy 50–60 lasta, joilla on vaikea tai erittäin vaikea kuulovika (Ahti, 2005, s. 63). Tässä työssä tarkastelen kuulovammaisuutta kuurouden lisäksi, sillä heitä on varhaiskasvatuksessa huomattavasti suurempi määrä. Kuulovammaisten määrää on vaikea tarkkaan sanoa, sillä määritelmä on niin laaja. (Kuntaliitto, n.d.).

Kosketus on kasvatuksen luonnollinen osa, mutta jossain määrin kuitenkin aika tiedostamaton viestinnän tapa (Keränen, Juutinen & Estola 2017). Keränen ym. (2017) kirjoittavat kuinka puhutaan siitä, miten vielä 2010-luvulla on ollut pelkoa siitä, jos opettaja koskee oppilasta. Tutkimuksessa mainitaan kuinka opetusalan eettinen neuvottelukunta ohjaa opettajia koulumaailmassa näyttämään ensisijaisesti positiivisia ilmeitä ja eleitä kuin kosketusta (Keränen ym., 2017). Pelkoa aiheuttaa seksuaalisten syytösten kohteeksi joutuminen (Keränen ym., 2017). Kuitenkin artikkelissa todetaan vahvasti se, että kosketuksella on vaikutusta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Myös lapsen hyvinvointi lisääntyy kosketuksen myötä (Keränen ym., 2017).

Keränen, Juutinen ja Estola (2017) kuvaavat, että kosketus on yksi tavanomaisista tavoista viestiä ihmisten kesken (Keränen ym., 2017). Juuri tästä syystä haluan tutkia kuulovammaisia lapsia kosketuksen avulla, sillä jos lapsi on kuuro tai todella huonokuuloinen on kosketus yksi tärkeimmistä viestinnän välineistä. Kosketukseen ei tarvitse ääntä, tuntoaistin avulla voi tietää mitä kosketuksella halutaan viestittää (Lahtinen, 2008). Kosketuksesta *varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet* (2018) ohjaavat, että kosketus kuuluu osaksi huolenpitoa ja hoitoa, sekä kosketusta tulisi antaa varhaiskasvatuksessa (Opetushallitus, 2018).

2. Teoreettinen viitekehys

Seuraavaksi avaan tutkimukseni keskeiset käsitteet: Kuulovammaisuus, kosketus, kommunikointi, inkluusio, kommunikaatiomaisema ja varhaiskasvatus. Valitsin nämä pääkäsitteet, koska niiden avulla pääsemme vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

2.1 Kuulovammaisuus

Kuuloliiton mukaan *kuulovammaisuus* käsitteeseen kuuluvat kaikki ihmiset, joilla on pieni kuulonalentuma aina täydelliseen kuurouteen. Kuulovikoja voi siis olla monen erilaisia ja joskus viassa ei ole kyse kuulemisesta, vaan ymmärtämisestä. Tällöin puhutaan sentraalisesta kuuloviasta, jolloin ihmisellä on juuri aivojen puolella ongelma, ei kuuloluissa tai kuulohermossa (Kuuloliitto). Kuulovammaisia siis voidaan ryhmitellä monella eri tavalla. Yleisimpiä ryhmiä ovat muun muassa lääketieteellinen, toiminnallinen ja omaan kokemukseen perustuva (Rasa, 2005).

Kuulovammainen-termi pitää sisällään siis kaikki ne, joilla on kuulon kanssa joitain vaikeuksia. Muun muassa kuuro ihminen on henkilö, joka on synnynnäisesti kuuro tai menettänyt kuulon varhaislapsuudessaan (Kuuloliitto, n.d.). Tästä syystä voidaan erotella kuurot vielä syntymäkuuroiksi ja kuuroiksi, sillä syntymäkuuro on syntynyt kuurona (Kuuloliitto, n.d.). Kun taas kuuroutunut henkilö on menettänyt kuulonsa vasta sen jälkeen, kun on oppinut puhumaan (Kuuloliitto, n.d.). Kuurojen vanhempien kuulevaa lasta kutsutaan coda-lapseksi (Kuuloliitto, n.d.). Eräs termi on huulio, millä tarkoitetaan huulten muodostamia liikeratoja, kun ihminen puhuu ääneen. Kuulovammaiset ihmiset käyttävät tätä kommunikoinnin tukena silloin kun on vaikea kuulla kunnolla, mitä keskustelukumppani puhuu (Kuuloliitto, n.d.).

Välimaa ja Haapala (2020) kuvaavat, miten normaalin kuulon kehittyminen alkaa jo raskauden aikana. Kun sikiö on kuuden kuukauden ikäinen, hänen kuulonsa on kehittynyt täysin. Lapsen syntyessä hänen korvissaan sijaitsevat karvasolunsakin ovat kehittyneet ainoastaan kuuloaistin käyttöön (Välimaa & Haapala, 2020). Syntymän jälkeen karvasoluja ei enää kehity. Kuitenkaan lapsi ei pysty tulkitsemaan kuuloaistinsa kautta saamaansa informaatiota. Aivojen kehityessä ja hermoratojen laajentuessa kuuntelukokemusten tulkitseminen kehittyy. Myös hermoyhteyksien käyttäminen vahvistaa tiedon kulkua, samalla kun tiedon kulku nopeutuu (Välimaa & Haapala, 2020).

Välimaa ja Haapala (2020) kertovat kuulevien ihmisten korvan rakenteen. Se on seuraavanlainen; korva alkaa ulkokorvasta ja jatkuu välikorvaan, viimeisenä tulee sisäkorva. Ulkokorva koostuu ihmisellä korvalehdestä ja korvakäytävästä. Välikorvaksi luokitellaan täryontelo ja kuuloluut, joihin kuuluu vasara, alasin ja jalustin (Välimaa & Haapala, 2020). Sisäkorvaa taas on kuuloelin simpukka, jossa sijaitsevat karvasolut eli aistisolut. Sisäkorvassa myös sijaitsee ihmisen tasapainoelin. Kuulojärjestelmään kuuluu myös keskushermoston kuuloradat (Välimaa, & Haapala 2020).

Kuulovika tai -ongelma sijaitsee juuri korvan sisällä, jolloin tämä normaalin korvan rakentuminen ja toiminen ei toteudu. Joihinkin kuulovikoihin voi kuulua muun muassa, että ulkokorva on kehittynyt puutteellisesti, jolloin lapsella ei ole loppuun asti kulkevaa korvakäytävää (Hasan, 2005). Tai sitten kehityshäiriössä voi olla toisenlainenkin poikkeama, jossa sisäkorva tai välikorva on puutteellisesti kehittynyt ja/tai kuuloluiden puutteellisuuden takia kuuleminen on estynyt (Hasan, 2005). Kuulovammaisuudessa tai kuuroudessa kuulemisen estää kuuloluiden puutos, niiden viallisuus tai kuulohermoratojen viallisuus (Kuuloliitto, n.d.). Yleisin syy kuulovialle on perinnöllisyys, mutta on muitakin syitä lasten kuulovioille, muun muassa äidin raskausaikana koettu infektio (Hasan, 2005). Vihurirokko-, sytomegalo- tai toksoplasmoinfektio ovat infektioita, joista voi seurata sikiön kuulovika. Kyseiset infektiot ovat harvinaisia. On myös muita syitä kuin perinnöllisyys ja infektiot (Hasan, 2005). Esimerkiksi synnytyksen enenaikaisuus, alhainen syntymäpaino, hapenpuute, vauvan keltaisuus ja sisäkorvaa vahingoittavat lääkeaineet, jotka aiheuttavat kuulovikoja vastasyntyneillä (Hasan, 2005).

Varhaislapsuudessa on myös riskejä, jotka aiheuttavat lapsilla kuulovikoja. Bakteerinaihautama aivokalvontulehdus on yleinen kuulovikojen aiheuttaja. (Hasan, 2005). Myös pitkäaikaiset liimakorvat voivat aiheuttaa kuuloa haittaavia arpia korviin. Päähän kohdistuneet iskut ja vammat voivat aiheuttaa kuulovian minkä ikäiselle tahansa (Hasan, 2005).

Aarnisalo ja Luostarinen (2017) kuvailevat, että minkä ikäisenä lapselta tutkitaan kuulo ensimmäisen kerran. Jokaiselta lapselta tutkitaan kuuloaisti sekä vastasyntyneenä, että neuvolassa. Jo kahdeksankuiselta lapselta tutkitaan, että miten hän paikantaa ääniärsyksiä (Aarnisalo & Luostarinen, 2017). Tutkimus voidaan tehdä jo kuuden kuukauden ikäiselle lapselle. Paikantamisvaste tutkitaan normaalin kuulon tutkimisen osa-alueena, joten tässä kokeessa käyvät kaikki lapset. Kuitenkin jos lapsi ei pysty havaitsemaan paikantamisvastetta kahdeksankuisena

jäädään tilannetta seuraamaan kuukauden ajaksi. Jos kuukaudessa ei ole tapahtunut mitään, jatkaa lapsi vanhempineen korva-nenä- ja kurkkutautien yksikköön, jossa tehdään tarkemmat kuulontutkimukset (Aarnisalo & Luostarinen, 2017).

Viisivuotiaana lapselle tehdään seuraava kuulotutkimus, sillä jotkin kuulovioista ovat eteneviä ja tulevat esille vasta lapsen kasvaessa (Aarnisalo & Luostarinen, 2017). Tutkimus suoritetaan viisivuotiaalle sen takia, että tulos on luotettavampi lapsen keskittymiskyvyn kannalta, mitä nuoremmilla lapsilla (Aarnisalo & Luostarinen, 2017). Jatkotutkimuksiin viisivuotias lähetään, jos kuulo on huonompi kuin 20 dB 250 Hz – 4000 Hz. Normaalityönteissa lapsen kuuloa seurataan ja tutkitaan kouluterveydenhuollossa (Aarnisalo & Luostarinen, 2017).

Sosiaali- ja terveysministeriö on linjannut, että vammaispalvelulailla edistetään vammaisten henkilöiden elämää ja varmistetaan mahdollisuus toimia yhdenvertaisena kansalaisena muiden kanssa. Myös vammasta johtuvia haittoja halutaan minimoida vammaispalvelulailla (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.). Ministeriö on myös linjannut, että ensisijaisesti vammaisten palvelut toteutetaan sosiaalihuoltolain kautta. Jos kuitenkin tässä laissa palvelut eivät ole asiakkaalle sopivia tai riittäviä, järjestetään palvelut vammaispalvelulain tai -asetuksen kautta (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.). Laissa vammaisella ihmisellä tarkoitetaan henkilöä, jolla on jonkin terveydellisen syyn takia pitkäaikaisia vaikeuksia suoriutua tavallisista elämän toiminnoista (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.)

2.2 Kommunikaatio

Kommunikointi voi olla erilaista eri ihmisillä, useasti kuulovammaisilla lapsilla ja aikuisilla kommunikoinnissa käytetään enemmän erilaisia kommunikoinnin muotoja kuin kuulevilla lapsilla ja nuorilla. Takalan (2016) mukaan kuulovammaiset voivat käyttää puhutun puheen tueksi vinkkipuhetta, viittomakieltä, sormiaakkosia, kuvakommunikointia, taktiilisia viittomia, huu-liota, ilmeitä ja eleitä. Kommunikointitapoja on useita ja eri tilanteissa voidaan hyödyntää eri tapoja. Kommunikointitavat täydentävät toinen toisiaan (Takala, 2016). Suullista kommunikointia kutsutaan oraalisesti tavaksi kommunikoida ja viittomapohjaista kommunikointia kutsuaan manuaaliseksi tavaksi (Takala, 2016). Maailman terveysjärjestö WHO toteaa, että jokaisella ihmisellä pitäisi olla yhtä tasapuolinen oikeus kommunikointiin. (WHO, 2020).

Ympäristöllä on suuri vaikutus kommunikointiin. Esimerkiksi ympäristön hälyisyys ja katsekontakti vaikuttavat keskustelun sujuvuuteen. Tämän takia kuulovammaisen kommunikoinnissa on tärkeää, että taustahäly on mahdollisimman pieni ja ympäristössä vallitsee hyvä akustiikka. (Hietala, 2020). Tästä syystä varhaiskasvatusryhmän tiloissa on tärkeää olla paljon pehmentäviä materiaaleja, joilla estetään kaikuminen. Kaikumisen estolla saadaan tuettua kuulovammaisen lapsen kommunikointia.

Kuulovammaisten lasten kommunikointia on tutkinut Helena Sume (2016), Marjatta Takala (2016) ja Riitta Lahtinen (2008). Heidän tutkimuksissaan on tullut esille, että kuulovammaisen lapsen puhe ja kuulohavainnot ovat parantuneet mitä vanhemmiksi he ovat tulleet. Tämä kuitenkin koskee vain lapsia, joilla on käytössä jonkin apuväline. Apuväline voi olla sisäkorvaistute tai kuulokoje (Takala, & Sume, 2016). Syntymäkuuroista lapsista 90 % saa sisäkorvaistutteen syntymänsä jälkeen (Nikula, 2015). Leikkausten määrä vaikuttaa kuulovammaisten kommunikointitapoihin ja näin ollen mahdollistaa puhutun kielen käyttämisen ja puhutun kielen kehityksen mahdollisuuden.

Aikaisemmin mainitsemani Takalan ja Sumeen (2016) tutkimus on kuitenkin toteutettu kouluikäisillä lapsilla. Näin ollen varhaiskasvatusikäisillä lapsilla puhe saattaa olla vielä monin paikoin epäselvää (Takala & Sume, 2016). On siis perusteltua tutkia sitä, miten kuulovammaisen lapsi kykenee luomaan sosiaalisia suhteita varhaiskasvatusryhmän lapsiin. Tämän lisäksi kuulovammaisten lasten tulisi löytää keino kommunikoida kuulevien lasten kanssa. Useasti kuulovamma aiheuttaa esteitä sosiaalisten suhteiden välille, varsinkin jos toinen osapuoli on kuuleva lapsi (Lasanen, 2017). Esteitä voivat olla epäselvyys siitä, kuinka monta lasta puhuu, selvää saaminen puhutusta puheesta taustamelun takia ja/tai vaikeutta seurata vieraskielistä puhetta taustamelun aikana (Lasanen, 2017).

Kommunikaatioon liittyy vahvasti sosiaaliset taidot ja niiden avulla kommunikointi (Lasanen, 2017). Lähtökohtaisestikin kuulovammaisella lapsella on kommunikointi vaikeampaa kuulevien ihmisten kanssa, jotka eivät osaa viittomakieltä tai muita kommunikoinnin aputoimia, mitä kuulovammaiset lapset käyttävät (Lasanen, 2017). Voi myös olla, että kuulovammaisen lapsi ei huonon kuulonsa vuoksi kuule pieniä äänen laskua ja nousuja, jonka seurauksena ei voi tulkita toisen osapuolen tunneilmaisuja aina oikein. Myös nauraminen voi olla vaikeaa, kun kuulovammaisen lapsi ei kuule vitsejä kunnolla. Tällöin hän ei osaa nauraa juuri oikeassa kohdassa (Lasanen, 2017).

Varhaislapsuudessa lapset tarvitsevat kommunikointia toisten ja omien aikomusten viestimiseen, tunteiden ilmaisuun ja tulkitsemiseen, käyttäytymisen säätelyssä ja hakeakseen tukea ja läheisyyttä. Viestinnässä tukea antavat vastapuolena toimivat kaverit, perheenjäsenet ja opettajat (Poikkeus, Aro, & Adenius-Jokivuori, 2014). Vastapuolen antamien viestien avulla lapset solmivat sosiaalisia suhteitaan ja toimivat ryhmässä. Maarit Lasanen (2017) nostaakin omassa väitöskirjassaan tämän aiheen esille. Lasanen tarkasteli väitöskirjassaan, että miten kuulovammaiset lapset kokevat oman vammansa Pohjois-Suomessa. Tutkimuksessa on organisoitu vertaisryhmätoimintaa kuulovammaisille lapsille (Lasanen, 2017). Väitöskirjassa ilmeni, että Pohjois-Suomessa kuulovammaiset lapset olivat usein ryhmänsä ainoita kuulovammaisia. Ainoana oleminen tuottaa lapselle erilaisuuden tunteen ja kommunikoinnin vaikeus voi aiheuttaa lapselle huonoa itsetuntoa (Lasanen, 2017). Huono itsetunto lisääntyy varsinkin silloin, kun lapsen kommunikaatioyritykset ovat epäonnistuneet eikä häntä ole ymmärretty. Myös erilainen tapa kommunikoida tuottaa haasteita kommunikoida kuulevien lasten kanssa, joka vaikuttaa sosiaalisten suhteiden luomiseen (Lasanen, 2017). Sosiaaliin suhteisiin vaikuttaa myös se, että kuulovammaisen lapsi ei välttämättä vastaa kysymyksiin, jos hän ei ole niitä kuullut. Tämä saattaa näyttäytyä ulospäin tönä toimintana, joka saattaa hiertää sosiaalisia suhteita (Lasanen, 2017).

Vaikka kuulovammaisilla lapsilla on monesti erilaisuuden tunne pitää muistaa, kuitenkin että kuulovammaisilla lapsilla on oikeus viittomakieliseen opetukseen, jos se on hänen äidinkiensä. Vaikka tutkinkin miten kuulovammaisten lasten kanssa voidaan muun muassa kommunikoida kosketuksen avulla, pitää heidän oikeuksiensa pitää mielessä.

2.2.1 Kommunikaatiomaisema ja moniaistillisuus

Kommunikointimaisema ja moniaistillisuus näkyvät vahvasti varhaiskasvatuksessa. Viljamaan, Juutisen, Estolan & Puroilan (2018) mukaan kommunikaatiomaisema tarkoittaa niin aikuisten ja lasten välistä kommunikointia kuin myös lasten keskinäistä kommunikointia. Viljamaan ja muiden (2018) mukaan kommunikaatiomaisema käsittää kaiken kommunikaatioon liittyvän; eleet, puhe, katse, ilmapiiri, tunnelma ja erilaiset ilmaisut muodostavat kommunikaatiomaiseman.

Moniaistillisuus on osa kommunikaatiomaisemaa, sillä mitä näemme, aistimme ja tunnemme, liittyy kommunikaatioon vahvasti. Eleet muun muassa saavat merkityksen juuri tietystä tilanteesta (Viljamaa, Juutinen, Estola, & Puroila, 2018). Eri vammojen takia, jokainen lapsi ei välttämättä koe kommunikaatiomaisemaa kaikkien mahdollisten aistien kautta, mutta hän voi kokea sen niiden aistiensa kautta, jotka hänellä on kuitenkin käytössään (Viljamaa ym., 2018). Toisin sanoen kuulovammainen lapsi ei välttämättä kuule puhutun kielen sävyä tai äänneiden nousua tai laskua, mutta hän näkee katseet, ilmaisussa käytetyt kädet ja aistii tunnelman (Viljamaa ym., 2018). Tuntoaistin avulla kuulovammainen lapsi myös tuntee kosketuksen. Tuntoaisti ja kosketus nivoutuvat siis todella tärkeästi kommunikaatiomaisemaan kuin myös moniaistillisuuteen.

2.3 Kosketus

Ihmisillä on luontainen kyky vaatia ja haluta kosketusta. Näkyvin ja tiedostetuin tapa kosketukselle on sylissä pitäminen. Sylin ja kosketuksen tarpeella on biologinen lähtökohta (Puura, 2017). Kun lapsi ja äiti ovat sylikkäin molempien aivolisäkkeissä lisääntyy oksitosiinin erityis. Voimakkain erityis tapahtuu lapsen ollessa vauvaikäinen (Puura, 2017). Jukka Mäkelä (2005) on tutkinut, millainen vaikutus kosketuksella on eläinpoikasiin. Tutkimuksen eläinperäisyys on perusteltu sillä, että ihmisillä tehtyä kliinistä tutkimusta kosketukseen liittyen on tehty vähän (Mäkelä, 2005). Tutkimuksessa on todettu, että kunnioittava kosketus laskee stressitasoja, kun taas epäkunnioittava kosketus voi stressitasoja nostaa (Mäkelä, 2005).

Varhaiskasvatuksessa kosketus on hyvin yleinen, mutta tiedostamaton vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin tapa. Lapsia ohjeistetaan, rauhoitellaan ja kehutaan kosketuksella sanattomasti. Kuitenkin myös kosketuksella kontrolloidaan lasten käyttäytymistä. Opettaja saattaa muun muassa vaistomaisesti koskea lapsen olkapäätä, jos hän haluaa tämän hidastavan vauhtiin (Keränen, Juutinen, & Estola, 2017). Keränen, Juutisen ja Estolan (2017) tutkimuksessa puhutaan juuri siitä, että kosketuksen tulisi olla paljon enemmän tiedostetumpaa, kuin mitä se on tällä hetkellä. Varhaiskasvatuksessa opitaan kyllä moraaliset toimintatavat siitä, että miten on soveliaista lasta koskea. Tiedostamalla kosketuksen määrä ja kosketuksen tyyppi, voidaan löytää tapa kehittää kosketusta entisestään (Keränen, ym., 2017).

Yksi tiedostomaton kosketuksen väline on kommunikointi kosketuksen kautta (Keränen, ym., 2017). Kommunikointi kehon välityksellä onnistuu suurimmalla osin kaikilla lapsilla, niin kuulevilla kuin kuulovammaisilla. Kehon kautta viestimisen mahdollistaa ihmisen iho, joka peittää koko ihmisen. Iho lähettää tuntoaistin kautta ärsykkeen aivoihin, jos iho painautuu tai saa ärsykkeen ihokarvojen taipuessa (Lahtinen, 2008). Kehon kautta kommunikointi voi tuntua ympäri kehoa ihon välityksellä. Tästä syystä kosketus kommunikoinnin keinona on todella tehokas (Lahtinen, 2008). Aromaa ja Kinnunen (2013) kuvaavat myös kosketusta ”hiljaisena äänenä”, joka kertoo opettajan ajatuksia lapselle, joita opettaja itsekkään ei osaa pukea sanoiksi. Kosketukseen liittyvä pedagogiikka on myös tunteen siirtämistä opettajasta lapseen tai toisin päin. Eli kosketus on tunnetta siirtävää ja vaativaa (Aromaa & Kinnunen, 2013).

Ympäristö on kuulovammaisille todella tärkeä kommunikoinnin kannalta, sillä taustamelu tai huono akustiikka voi haitata kommunikointia. Kosketuksen välityksellä tehtyä kommunikointia ei haittaa nämä tekijät. Kosketus voi myös tehostaa kommunikointia, jota käydään visuaalisten ja auditivisten aistien kautta. Kyseisessä kommunikointitavassa muodostuu moniaistillinen kommunikointi. Kun tätä kommunikoinnin tapaa käytetään paljon, muokkautuvat aivot moniaistilliseen tietolähteeseen (Lahtinen, 2008). Russ Palmer ja Riitta Lahtinen (2018) ovat tutkineet yhdessä kommunikointitapaa, joka tapahtuu koskettamalla eri tavoin lapsen tai aikuisen selkää ja olkapäitä. Kaikille kosketuksille on omat symbolinsa mitä mikäkin tarkoittaa (Palmer & Lahtinen, 2018). Kommunikointitapaa kutsutaan Social- Haptic Communication (Haptices and Haptemes). Nimessä ”Haptices” tarkoittaa kosketuksen viestiä ja ”Haptemes” viestien kieliooppia (Palmer & Lahtinen, 2018).

Varhaiskasvatuksessa tapahtuu myös lasten keskinäisiä kosketuksia, joka tuo esille sen, ettei kosketus ole pelkästään opettajan ja lapsen välinen tapa. On tutkittu, että lapset mallittavat paljon sitä, miten opettajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö koskee lapsia ja toisia aikuisia (Keränen, Viljamaa & Uitto, 2020). Tästä syystä lastenkin välillä kosketusta käytetään kontrollin välineenä. On myös huomattu, että varhaiskasvatus mahdollistaa lasten välisen kosketuksen, sillä kosketus on luonnollinen osa lasten välistä kanssakäymistä. Kuitenkin on huomattu, että päiväkodin käytännöt myös rajoittavat lasten välistä kosketusta (Keränen ym., 2020). Lasten välinen kosketus kuitenkin mahdollistaa sanatonta kommunikaatiota, joka edesauttaa lasten leikkimistä kuulevien lasten kanssa.

2.4 Varhaiskasvatus kontekstina

Varhaiskasvatuksen suunnitelmien perusteissa (2018) todetaan, että varhaiskasvatuksen henkilöstön työtehtäviin kuuluu tukea lasten kommunikaatiota ja varmistaa, ettei muut lapset eriarvoista kuulovammaisia lapsia (Opetushallitus, 2018). Tästä syystä varhaiskasvatushenkilöstölle kuuluu työssään tukea kuulovammaisten ja kuulevien lasten välistä yhteyttä tai tukea yhteyden luomisessa, jotta voidaan kommunikoida varsinkin kosketusta apuna käyttäen. Kommunikoidessa kosketuksen avulla tai kosketuksella, lasten välille syntyy jonkinlainen yhteys. Sillä lasten välisessä kosketuksessa vaikuttajana on ympäristö ja tässä kontekstissa se on varhaiskasvatusryhmä (Keränen ym., 2020). Tässä kontekstissa siis lapset koskettavat toisiaan todennäköisemminkin, koska he ovat tuttuja toisilleen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävään kuuluu myös huomioida, että lapsi kokee tulleen kuulluksi (Opetushallitus, 2018). Kuulluksi tuleminen on lapsen kommunikointitaitojen suhteen ensisijaisen tärkeää. Tämä kannustaa lapsia kommunikointiin niin varhaiskasvatushenkilöstön kanssa kuin muiden lasten kanssa (Opetushallitus, 2018). Se, että varhaiskasvatushenkilöstö huomioi lapsen riittävästi ja takaa lapselle kuulluksi tulemisen tunteen, vaatii henkilöstöltä todella sensitiivistä työtettä. Myös ei-kielelliset kommunikoinnit tulee ottaa huomioon (Opetushallitus, 2018). Samalla kun henkilöstö tukee lasten kommunikointia, tulee heidän tukea myös kielen ymmärtämisen taitoja. Tämä tapahtuu varhaiskasvatushenkilöstön kielellisen mallittamisen avulla (Opetushallitus, 2018). Kielen ymmärtämisen taito on tärkeää kuulovammaiselle lapselle, sillä hänellä voi olla kuuleviin lapsiin verrattuna monta erilaista tapaa kommunikoida. Tästä syystä kuulovammaisen lapsen kanssa on tärkeä käydä läpi kielen ymmärtämisen taitoa.

Varhaiskasvatusryhmässä siis käydään paljon läpi kommunikointia, kuten taaten lapselle kuulluksi tulemisen tunteen, kommunikoinnin tukemisen ja kommunikaation ymmärtämisen. Näiden lisäksi varhaiskasvatushenkilöstö tukee lasten puheen tuottamisen taitoja, kielen käyttäytymistä, sanavarastoa, kielellistä muistia ja kielitietoisuuden kehittämistä (Opetushallitus, 2018). Nämä kaikki asiat ovat tärkeitä lapsen kielenkehitykselle ja sitä kautta kommunikaatiolle. Toki kuulovammaisella lapsella jo itse kielenkehitys on erilaisempi mitä kuulevalla lapsella, mutta yhtä lailla häntä pitää tukea kommunikoinnissa ja kielenkehityksessä kuin muitakin lapsia, joskus jopa enemmänkin.

2.4.1. Inkluisio varhaiskasvatuksessa

Yleisesti inkluisio pohjautuu YK:n ja Unescon vammaisohjelmiin. Inkluisio-sanalla tarkoitetaan vammaisten oikeutta osallistua ja kuulua yhteiskuntaan riippumatta siitä, mikä vamma heillä on ja millainen on vamman aste (Saloviita, 2012). Ritva Parkas (2005) ja Helena Sume (2008) ovat molemmat omassa tutkimuksessaan kertoneet miten varhaiskasvatus on osa kuulovammaisen lapsen kuntoutuskokonaisuutta. Myös Suomen laissa on määräys, jossa sanotaan, että lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Laissa on myös kohta missä todetaan, että lapsen vanhemmilla on oikeus saada lapselle varhaiskasvatuspaikka (Parkas, 2005; Sume, 2008). Kuulovammaisen lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksessaan erityistä tukea, josta tehdään kirjallinen pedagoginen arvio ennen päätöstä. Tuen saadakseen lapsella pitää olla joko erikoislääkärin tai muun asiantuntijan lausunto (Sume, 2008). Useat vanhemmatkin haluavat kuulovammaiselle lapselleen erityisen tuen päätöksen. Päätöksen saanut lapsi pienentää varhaiskasvatusryhmän kokoa, jolloin lapsi saa enemmän tukea opettajalta ja muulta varhaiskasvatushenkilöstöltä (Takala & Sume, 2016).

Kuulovammaisen lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa hänet sijoitetaan mahdollisimman lähelle hänen kotiaan, oli hänellä jonkinlainen vamma tai ei. Kyseistä toimintatapaa kutsutaan inklusiiviseksi varhaiskasvatukseksi. Inklusiivisuuden lähtökohta on edistää lasten tasa-arvoa (Parkas, 2005). 1800- ja 1900-luvulla kuulovammaiset nähtiin vahvasti vammaisuuden näkökulmasta, jolloin heillä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa (Takala & Sume, 2016). Nykypäivänä kuulovammaiset ja kuulevat ovat tasa-arvoisessa asemassa. Kuulovammaisten koulussa, joka perustettiin Suomeen vuonna 1846, opetettiin aluksi kuulovammaisille viittomakieltä (Takala, & Sume, 2016). Kuitenkin tämä opetustapa ajettiin alas koulun perustajan Carl Oscar Malmin kuoltua vuonna 1863. Tämän jälkeen viittomakieli oli pannassa, eikä sitä hyväksytty edes ehdotukseksi virallisesta opetuskielestä kuin vasta vuonna 1957 seuraavan kerran (Takala, & Sume, 2016). Perusopetuslaissa (628/1998, 10§) on määritelty, että viittomakielellä voidaan myös antaa perusopetusta (Perusopetuslaki 628/1998, 10§)

3. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus

Seuraavat kysymykset ovat tutkimuskysymyksiäni tässä kirjallisuuskatsauksessa.

1. Miten kosketuksella tuetaan kuulovammaisia lapsia varhaiskasvatuksessa?
2. Miten kuulovammaisen lapsen ja kuulevien lasten välistä kommunikaatiota voidaan tukea kosketuksen avulla.

Kuulovammaisia lapsia on tutkittu vain vähän varhaiskasvatuksen kontekstissa, joten tutkimukseni tuo uutta tarpeellista tietoa kosketuksen merkityksestä osana kuulovammaisten lasten kommunikointia. Tutkimuksella haluan itse saada lisäpätevyyttä tulevaan ammattiini kuulovammaisten lasten osalta. Haluan lisätä myös keskustelua ja tietoa kuulovammaisuudesta. Kosketuksen osalta haluan oppia, miten vahva merkitys kosketuksella on kommunikointiin. Haluan lisätä tutkimuksella tietoa siitä, miten kuulovammaisten ja kuulevien lasten välistä kommunikaatiota voidaan vahvistaa.

4. Menetelmät

Toteutan tutkimukseni kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen kuuluu, että tuon esiin aineistostani asiat, jotka ovat tärkeitä tämän tutkimuksen kannalta. Muita kirjallisuuskatsauksen teko tapoja ovat systemaattinen kirjallisuuskatsaus, kvalitatiivinen meta-analyysi ja kvantitatiivinen meta-analyysi (Salminen, 2011). Muihin kirjallisuuskatsauksiin kuuluu tiukempia sääntöjä aineiston keruusta aineiston käsittelyyn ja johtopäätöksiin.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa säännöt ovat niin sanotusti väljempiä kuin muissa kirjallisuuskatsauksissa (Salminen, 2011). Oman aiheen poikkitieteellisyyden, lähteiden suuren ikäjakauman ja lähteiden soveltamisen takia valitsin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on muun muassa lähteiden valinnassa hieman löyhempi kuin muut tavat tehdä tätä tutkimusta (Salminen, 2011). Tämä on minulle myös tärkeä sillä, jos olisin tiukempi lähteitteni suhteen, joutuisin jättämään paljon hyviä, mutta vanhoja lähteitä pois.

Kuvailevakin kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kahteen osaan: narratiiviseen ja integroivaan (Salminen, 2011). Toteutan oman tutkimukseni kuvailevana narratiivisena tutkimuksena, sillä käsittelen kirjallisuuskatsauksessani myös kuulovammaisuuden ja kosketuksen historiaa. Tarkennan narratiivisen tutkimukseni narratiiviseen yleiskatsaukseen, missä tuon esille tutkittavan aiheen aikaisempia tutkimuksia. Myös tutkimusten esilletuonti on tiivistävää ja tutkimuksen tulosten ulostuonti on tiivisluontoista (Salminen, 2011). Huolehdin tietenkin siitä, että aineisto on luotettavaa muun muassa siten, että aineistot ovat vertaisarvioituja luotettavilta tahoilta, kuten THL ja yliopistolliset sairaalat. Osa aineistosta on kuitenkin valitettavasti vähän vanhempaa ja osa tutkimuksista on kirjoitettu ennen 2010-lukua. Tämä johtuu kuulovammaisista lapsista tehdystä tutkimuksen vähäisyydestä. Onneksi kuitenkin aineistoa löytyi niin, että pystyin toteuttamaan tämän tutkimuksen.

Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella on myös tehtävä tuoda esille, millaisia erilaisia suhteita tutkimuksessa käytettyjen käsitteiden välillä on (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen, 2013). Tutkimuksessani tuon esille käsitteiden: kuulovammaisuus, kommunikointi, kosketus ja inklusio välistä suhdetta. Tutkimukseni siis perustuu näiden neljän suhteiden tarkasteluun, miten ne toimivat yhdessä ja miten niiden avulla saan vastattua tutkimuskysymyksiini. Tämä toteamus sopii todella hyvin kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, sillä sen avulla voin tuoda tutkimuksellani uusia näkökulmia (Kangasniemi ym., 2013).

4.1. Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen aineiston olen kerännyt Oula-Finnan hakutoiminnolla eli Ebscolla, Google scholarilla, käyttämällä normaalia Oula-Finnaa kirjoittamalla ”kuulovammaisuus”, ”kommunikointi” ja ”kosketus”. Kansainvälistä aineistoa olen kerännyt kahdella eri hakukoneella, Ebscolla ja Scopusella. Näissä hakukoneissa olen käyttänyt hakulausekkeita kuten touch* or deaf* and pre-school tai touch* and deaf* or pre-school.

Tutkimukseni luotettavuus on myös nähtävissä sen myötä, miten tutkimuksessani painottuu johdonmukaisuus. Johdonmukaisuus näkyy siinä suhteessa, että erilaisten tutkimuksen kohtien pitää olla hyvässä suhteessa toisiinsa, ei siis riitä, että tekee yhden tai muutaman kohdan täysin oikein (Tuomi, 2007). Tutkimuksen eri kohtia ovat: aineiston keruu, tiedonantajat, tutkija-tiedonantajansuhde, tutkimuksen kesto, aineiston analyysi, tutkimuksen luotettavuus ja tutkimuksen raportointi (Tuomi, 2007). Kuitenkin ne kohdat mitkä sijoittuvat myös minun tutkimukseeni ja niiden suhteet toisiinsa osoittavat tutkimukseni luotettavuuden, niin kuin Jouni Tuomi (2007) toteaa kirjassaan *Tutki ja lue, Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen*.

Olen tutkimuksessani panostanut, että tuen selkeästi esille kuinka suurena minkäkin käsitteen haluan tuoda tutkimukseeni. Olen myös panostanut kovasti siihen, että käytän kaikkia pääkäsitteitä niiden suuruuden mukaisesti läpi tutkimukseni. Näin toteutan juuri Tuomin (2007) tuomaa näkökulmaa siihen, että miten tutkimuksen eri osiot käsitellään suhteessa toisiinsa.

Tuomin ja Sarajärven (2002) kirjassa mietitään laadullisen tutkimuksen eettisyyttä. He ovat listanneet viisi kysymystä siitä onko tutkija tehnyt tutkimuksessaan eettisiä valintoja. Kysymyksissä pohditaan muun muassa, että millaisia keinoja tutkija saa käyttää tai millainen on hyvä tutkimus. Tutkijana minun on pohdittava tutkimuksen tuloksia ja sitä onko tulosten saanti eettisestä (Tuomi & Sarajärvi, 2002). Näiden eettisten ajatusten varjolla koen oman tutkimukseni eettiseksi, sillä haen tietoa kuulovammaisten lasten hyväksi, siitä miten heitä voitaisiin vielä enemmän auttaa ja tukea. Tutkimukseni siis parantaa ammattitaitoani ja -tietoani, jolloin olen taas pätevämpi opettaja kuulovammaisille lapsille. Tästä syystä koen tutkimukseni eettiseksi. Toinen perusteluni on, että olen käyttänyt eettisiä keinoja tutkimuksen tekoon. Koko lähdeaineistoni perustuu jo aikaisempiin tutkimuksiin, joten en ole loukannut tutkimusaineiston koonnissa ketään. Olen myös kiinnittänyt huomiota lähdeviittauksiin, joiden avulla annan kunnian lähdekirjallisuuden tekijöille.

5. Tulokset

5.1 Kuulovammaisten lasten tukeminen kosketuksen avulla varhaiskasvatuksessa

5.1.1 Kommunikaatiomaisema ja moniaistillisuus

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni kysyn, miten kosketuksen avulla voidaan tukea kuulovammaisia lapsia nimenomaan varhaiskasvatuksessa. Kun lapsi ei kuule kuulovamman takia hän kiinnittää paljon enemmän huomiota ympäristöönsä näköaistin avulla (Takala, 2016). Tästä syystä kuulovammaiset lapset lukevat vahvemmin muiden ihmisten kehonkieltä, siksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon kommunikaatiomaisemasta kaikki muutkin seikat kuin vain äänensävyt tai -painot. Muun muassa kuulovammainen lapsi lukee varhaiskasvattajien ja muiden lasten ilmeitä ja kehon asentoja korvatakseen niillä kuulematta jääneet äänensävyt (Viljamaa ym., 2018). Lapselle on myös luontaista pyrkiä kommunikoimaan muiden ihmisten kanssa. Tätä tarvetta varhaiskasvatushenkilöstön pitää tukea, sillä kuulovammaisen lapsen pitää saada tasa-arvoista ja yhdenvertaista ohjausta muiden kassa (Viljamaa ym., 2018).

Kommunikaatiomaisemaan kuuluu, viittaukset menneeseen ja tulevaan, jotka viestitään yleensä sanattomasti, muun muassa käden liikkeillä (Viljamaa ym., 2016). Tämä asiansyhteys on hyvä ottaa huomioon kuulovammaisen lapsen kanssa niin, että mennyt ja tuleva ilmennetään myös elein eikä pelkästään sanoilla (Viljamaa ym., 2016). On tärkeää myös muistaa, että kommunikaatiomaisema syntyy monesta pienemmästä osa-alueesta ja niitä on vaikea erotella toisistaan erilleen. Tästä syystä kommunikaatiomaisemaan liittyy vahvasti moniaistillisuus, sillä huomioimme ympäristöä muun muassa näkö-, haju- ja tuntoaistin avulla kuuloaistin lisäksi (Viljamaa ym., 2016). Kommunikaatiomaisemassa voidaan siis hyödyntää kosketusta.

Kosketus toimii niin kommunikaation välittäjänä, kuin hellyyden ja turvan tuojana. Myös tietynlaista opettaja-lapsi-suhdetta ja luottamusta rakennetaan kosketuksen kautta. Muun muassa Kaija Puura (2017) toteaa tutkimuksessaan, että ihokontakti edesauttaa tämän suhteen syntyä (Puura, 2017). Tästä syystä on tärkeää, että kuulovammaiselle lapselle, joka ei pysty kuulemaan kaikkia hellimpiä äänensävyjä syntyy ihokontaktin kautta suhde varhaiskasvattajiin, että toisiin

lapsiin. Opettaja-lapsi suhteen kehittymisen kannalta on myös tärkeää kiinnittää huomiota katsekontaktiin lapsen kanssa työskennellessä (Puura, 2017). Katsekontaktin luomisesta ja sen ylläpitämisestä voi olla kuulovammaisten lasten kanssa hyötyä, sillä he tarkkailevat ympäristöönsä enemmän silmien välityksellä kuin kuulevat lapset (Takala, 2016).

Kosketuksen kautta luodaan elintärkeä suhde muihin ihmisiin, niin perheen sisällä kuin varhaiskasvatuksessa (Aromaa & Kinnunen, 2013). Pelkästään yksittäiset kosketukset kertovat lapselle, että halutaanko häntä helliä vai pyytää pysymään paikoillaan (Keränen ym., 2017). Tämänkaltaiset viestit kertovat paljon lapselle, oli hän sitten kuuleva tai kuulovammaisen. Myös kosketuksen myötä tulevat viestit voivat olla hellempiä ja kärsivällisempiä, kuin mitä sanallisena toteutetut samanlaiset viestit (Keränen ym., 2017). Kosketus edustaa opettajan hiljaista tietotaitoa, joka toimii yhtenä hänen työkalunaan (Aromaa & Kinnunen, 2013). Kosketukseen liittyy siis vahvasti monia eri puolia. Varhaiskasvatuksessakin väistämättä henkilöstö muodostaa tietynlaisen suhteen varhaiskasvatusryhmän lapsiin, jonka ajatuksena olisi luoda molemmille luottamuksellinen tapa työskennellä yhdessä.

Kosketus ja ihokontakti vähentävät lapsen stressiä, jolloin lapsen elimistö muun muassa käyttää ravinnon paremmin hyväksi, nostaa kipukynnystä ja vähentää motorista aktiivisuutta (Mäkelä, 2005). Kun elimistö käyttää ravintoa paremmin hyödyksi, edistyy lapsen kehityskin sitä kautta paremmin. Kosketus myös vähentää ahdistusta ja laskee verenpainetta. Näistä syistä se edes auttaa lapsen terveyttä läpi elämän (Puura, 2017).

Kun sanallinen kommunikointi on useimmiten haasteellisempaa käyttää yksinomaan kuulovammaisen lapsen kanssa, jäävät minäkuvaa vahvistavat sanalliset elementit helposti pois. Lapsen minäkuvan vahvistaminen on tärkeä osa varhaiskasvatuksessa, sillä juuri varhaiskasvatuksessa pyritään tukemaan lapsen kehitystä kaikilla tasoilla (Opetushallitus, 2018). Tämän takia muun muassa kosketuksen myötä lapsen minäkuvaa vahvistetaan. Kun lapsi tuntee kosketuksesta, että häntä arvostetaan varhaiskasvatuksessa, niin hänen minäkuvansa vahvistuu eheämmäksi. Lapsen kaikki ihmissuhteet, joissa kosketusta ilmenee toteuttavat minäkuvaan positiivista jälkeä (Keränen ym., 2017). Eheä minäkuva myös ehkäisee erilaisuuden tunnetta, jota kuulovammaiset lapset helposti kokevat, sillä he ovat monesti varhaiskasvatuksessa yksittäisiä tapauksia (Lasanen, 2017).

Kosketuksella siis on terveydellisiäkin vaikutuksia lapsen elämässä. Varsinkin tämän takia on tärkeää tukea niin kuulevia, että kuulovammaisia lapsia kosketuksen avulla. Lapsen ei ole myöskään hyvä kokea stressiä, joten kun kosketuksella sitä voidaan alentaa, siihen on tärkeä

tarttua. Onhan myös mahdollista, että lapsen terveyden edistäminen ja minäkuvan tukeminen tapahtuu jonkun lapsen kohdalla yksinomaan varhaiskasvatuksessa. Tällöin nämä toimenpiteet ovat entistä tärkeämpiä lapsen hyvinvoinnille oli sitten kyse kuulevasta tai kuulovammaisesta lapsesta.

5.1.2 Haptiisit ja hapteemit

Kosketukseen liittyen on olemassa kommunikointitapa, joka toimii pelkästään erilaisten kosketusten avulla. Tätä tapaa kutsutaan haptiiseiksi. Tämän menetelmän takana on Riitta Lahtinen. Hänen menetelmässään muun muassa ”piirretään” toisen selkään, jossa kerrottava asia tulee esille (Lahtinen, 2018). Kosketusta voidaan tehdä myös eri kohtiin selässä, jotka symboloivat huoneen eri kohtia. Ja/tai muutetaan oman käden muotoja kuvaillakseen esineitä henkilölle, jonka selkään kommunikointia viestitetään (Lahtinen, 2018). Riitta Lahtinen ja Russ Palmer (2018) ovat yhdessä työstäneet kommunikointimenetelmää, joka toimii niin kuulovammaiselle, näkövammaiselle että kuulonäkövammaiselle henkilölle (Lahtinen & Palmer, 2018).

Tätä kommunikointitapaa voidaan soveltaa myös varhaiskasvatuksessa kaikkien lasten kuin myös varhaiskasvatushenkilöstön kanssa. Näin saadaan poistettua kommunikaation kuilua kuulevien ja kuulovammaisten lasten väliltä. Kommunikoinnin mahdollisuus voi vähentää näin ollen kuulovammaisten lasten erilaisuuden tunnetta, josta Maarit Lasanen (2017) puhui väitöskirjassaan (Lasanen, 2017). Varhaiskasvatuksessa voidaan tukea kuulovammaisia lapsia käyttämällä koko ryhmän laajuisesti erilaisia kommunikointitapoja, joka edes auttaa sosiaalisten suhteiden luontia.

Sosiaaliset haptiisit ovat sitä, että kun toinen ihminen koskee toista ihmistä viestintäaikaissa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tässä kontekstissa kosketus tapahtuu kehon eri osissa (Palmer, R. & Lahtinen, 2021). Kun taas haptisella viestinnällä tarkoitetaan muun muassa teknisen laitteen kautta viestintää. Teknisiä laitteita voivat olla tietokone tai vaikka älypuhelin (Palmer, R. & Lahtinen, 2021). Haptista viestintää voi myös harjoittaa erilaisilla fyysisillä esineillä, kuten korotetuilla kirjaimilla, jotka henkilö voi tuntea. Pistekirjoituskin on haptista viestintää (Palmer, R. & Lahtinen, 2021). Henkilö, joka käyttää haptiiseja kommunikointiin voi myös tehdä haptista tutkimusta ympäristöönsä. Tämä tutkimus tapahtuu yleensä käsien, jalkaterien ja jalkojen

avulla kosketeltaessa henkilön ympäristöä (Palmer, R. & Lahtinen, 2021). Tutkimuksessa kinesiikalla, eli kehon ryhdillä ja suuntauksella on iso merkitys, kuten myös painovoimalla. Joskus myös ympäristön haptisessa tutkimisessa on hyötyä maku- ja hajuaistista (Palmer, & Lahtinen, 2021). Kun lapsiryhmästä mahdollisimman moni osaa käyttää haptiiseja, myös kuulovammaisen lapsen haptinen tutkimus helpottuu (Palmer, & Lahtinen, 2021).

5.2 Kuulovammaisten ja kuulevien lasten yhteisen kommunikaation tukeminen kosketuksen avulla

Miten voidaan tukea kuulevien ja kuulovammaisten lasten välistä kommunikaatiota kosketuksen avulla varhaiskasvatuksessa? Kuulevallakin lapsella voi olla haasteita kommunikaatiossa, lapsella voi olla muun muassa vaikea ymmärtää puhuttua kieltä (Takala & Takkinen, 2016). Tämän takia kommunikaatio on tärkeä asia, mitä pitää harjoitella jo kuulevienkin lasten kanssa. Muun muassa varhaiskasvattajien ohjeiden ymmärtäminen, kuunteleminen ja toteuttaminen on joskus haastavaa (Takala & Takkinen, 2016). Tästä syystä on tärkeää kiinnittää huomiota kuulovammaisen lapsen kanssa kommunikaatioon. Myös lasten väliseen kommunikaatioon täytyisi kiinnittää paljon huomiota. Kuulevilla lapsillakin tulee helposti väärinkäsityksiä, joten kuulevien ja kuulovammaisen lasten välisessä kommunikaatiossa on paljon tukemisen tarvetta (Lasanen, 2017). Kuulevia lapsia olisi myös hyvä kannustaa kärsivällisyyteen kommunikoidessaan kuulovammaisten lasten kanssa. Kuulovammaisilla lapsilla useasti kommunikointi voi olla hitaampaa kuin kuulevilla ja näin ollen vastaamiseen ja kuunteluun tarvitaan enemmän aikaa (Lasanen, 2017).

5.2.1 Lasten välinen kosketus

Lapsilla koskettaminen tulee jonkin verran luonnollisemmin kuin aikuisella varsinkin, jos katsotaan vertaissuhteissa tapahtuvaa koskettamista. Lapsille on luontaista koskea toista lasta, myös halaaminen ja lähellä istuminen kuuluvat tähän luontaiseen kykyyn (Keränen ym., 2020). Painiminen ja pieni fyysinen kontakti voivat kuulua lasten keskinäisten suhteiden luontiin, joka on tarkoitettu suhteen lujittajana ei kiusaamistarkoituksessa (Keränen ym., 2020). Tästä johtopäätöksen vetäen; lasten välille on siis helppo rakentaa kosketuksen kautta kommunikaatiota,

sillä lapset sitä helposti myös näyttävät ja käyttävät. Kuitenkaan myös lasten halu ottaa etäisyyttä toiseen lapseen ei myöskään jää epäselväksi, sillä lapset näyttävät etäisyyden juuri kehonsa avulla, muun muassa istumalla kauaksi toisesta tai välttelemällä koskettamista (Keränen ym., 2020). Kun lapsen on helppo koskea toista lasta ja tämä tulee luonnostaan, voidaan auttaa lapsia kommunikoimaan kosketuksen avulla. Tällöin tämä alentaa muuria kuulevan lapsen ja kuulovammaisen lapsen välillä.

Niin kuin aikaisemmassa aluvuossa kerroinkin, kuuluu varhaiskasvatushenkilöstölle lasten kommunikoinnin tukeminen. Kommunikoinnin tukemista voitaisiin harjoittaa vielä enemmän, jos kommunikointia monipuolistettaisiin varhaiskasvatusryhmissä. Siitä hyötyisi moni, etenkin kuulovammaiset lapset. Lapset myös itse käyttävät jo opittuaan kosketusta kommunikaation keinona, muun muassa kontrolloidakseen toista lasta (Keränen ym., 2020). Tämän automaation myötä pystyttäisiin varhaiskasvatuksessa lisätä kosketuksen kautta tapahtuvaa kommunikaatiota. Kommunikaatio voisi toimia puhutun puheen ja kosketuksen yhdistelmänä. Kuulovamman vakavuuden mukaan, kuulovammaisetkin lapset voisivat osallistua tähän, varsinkin he, joilla on jonkin apuväline käytössään ja pystyvät kommunikoimaan puhutulla puheellakin. Puhutun puheen monipuolistaminen auttaa myös kuulovammaisia lapsia, jotka eivät voi niin vahvasti käyttää puhuttua puhetta kommunikointivälineenään. Sillä kosketus lasten välillä voi korvata puuttuneita osa-alueita kommunikaatiomaisemasta. Muun muassa haptiiseilla ja hapteemeilla näiden puuttuvien kommunikaatiomaiseman osa-alueiden tuonti kosketuksen kautta onnistuu hyvin.

5.2.2 Haptiisit ja hapteemit

Haptiiseihin kuuluu niiden kieliopista kertova termi hapteemit, jonka avulla voidaan muuttaa vastauksia erilaisiksi. Tämän kieliopin avulla saadaan vastauksesta erilaisia tunteita irti, kuten innostuneempi tai apeampi vastaus (Palmer & Lahtinen, 2021). Hapteemin avulla saadaan tietää mihin suuntaan kosketuksen on mentävä erilaisissa viesteissä, hapteemit määrittävät myös viestinnän rytmin, keston ja taajuuden Haptiiseja opettaessa lapsille voidaan hyödyntää kosketuksen avulla tapahtuvaa lasten välistä kommunikaatiota (Palmer & Lahtinen, 2021). Toki hapteesien käyttöä pitää opetella kuten kaikkien kommunikointitapojen käyttöä pitää, mutta se

on mahdollista. Eli tätä kommunikoinnin tapaa voidaan harjoittaa myös varhaiskasvatuksessa, kunhan ryhmässä on joku henkilöstön jäsen, joka osaa käyttää tätä tapaa kommunikoida.

Haptinen kommunikointi voi tukea ja edes auttaa kommunikaatiomaisemaa. Kun lapsi ei välttämättä kuule kaikkia pieniä äänenvivahteita tai äänensävyjä, voidaan haptisella viestinnällä tuoda äänenpainot kosketuksen kautta lapsen tietoisuuteen. Haptiiseilla kommunikointi myös lisää kuulovammaisen lapsen itsenäistä kommunikointia (Lahtinen, Groth & Palmer, 2018). Tällöin kuulovammaisenkin lapsi voi seurata koko keskustelua ja koko kommunikaatiomaisemaa. Tällöin toteutuu myös *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden* (2018) ohjeistus siitä, ettei lapset ole keskenään eriarvoisessa asemassa (Opetushallitus, 2018). Muillakin kommunikointimenetelmillä voidaan tukea kommunikaatiomaisemaa, kuten viittomilla tai tukiviittomilla. Viittomakielessäkin ilmaistaan tunteita ja ”äänensävyjä” yhtä lailla kuin puhutussa kielessä (Takala, 2016). Kuitenkin sosiaalisessa haptisessa kommunikoinnissa yhdistyy kommunikointi kuulovammaisen kanssa kosketuksen avulla. Tämän takia olen nostanut sen isompaan osaan kuin muut kommunikointitavat. Tässä on kuitenkin muistettava, että haptiisit ja haptiemit on tarkoitettu alkujaan kuurosokeille, joille kuuleminen, että näkeminen on vaikeaa (Lahtinen, 2008). Tässä minun tutkimuksessani käsittelen vain kuulovammaisia lapsia, jotka näkevät kuitenkin keskustelukumppaninsa ja heidän ei-kielelliset reaktionsa. Ei-kielellisiä reaktioita ovat muun muassa päänliikkeet, nyökkäykset ja puistelut. Usein ihmiset kommunikoidessaan toistensa kanssa he nyökyttelevät päätään automaattisesti samalla, kun kuuntelevat puhujaa (Lahtinen, 2008).

Lasten välistä kommunikaatiota voidaan tukea helposti, kunhan varhaiskasvatusryhmässä on aikuinen, joka osaa kommunikoida haptiisien avulla. Tähän kuitenkin vaaditaan varhaiskasvatushenkilöstöltä tai ainakin yhdeltä henkilöstön jäseneltä mielenkiintoa, sillä kommunikointitapa pitää opetella. Kuitenkin tämän jälkeen varhaiskasvatuksen henkilöstö voi alkaa ohjaamaan lapsiakin kommunikoimaan haptiisien avulla. Kosketuksen kautta tapahtuvassa kommunikoinnissa lapset saavat luotua ystävyysuhteita kuulovammaisten lasten, kuten myös muun vammaisuuden omaavan lapsen kanssa. Samalla voidaan myös käydä lasten kanssa keskustelua siitä, että mihin toisessa saa koskea ja mihin ei.

5.2.3 Sosiaaliset suhteet ja leikki

Ilman kommunikointia toisten lasten kanssa, kuulovammaisella lapsella sosiaaliset suhteet eivät kehity niin kuin kuulevalla lapsella kehittyy. Lapset oppivat vertaissuhteissaan sosiaalisten taitojen lainalaisuudet, miten sosiaalisissa toimissa toimitaan joustavasti, tällöin lapset oppivat lukemaan tilanteen mahdollisuudet ja rajallisuudet (Poikkeus ym., 2014). Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa lapset oppivat havainnoimaan toisten tunteita ja aikomuksia, säätelemään ja arvioimaan omia tunteita ja käyttäytymistä (Poikkeus ym., 2014). Myös ympäristön ja muiden lasten käyttäytymisen havainnointi kehittyy sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Opettajan on tärkeä tukea lasten sosiaalisia vuorovaikutustilanteita ihan alusta asti varhaiskasvatuksessa (Poikkeus ym., 2014).

Tukea tarvitsevat kaikki lapset, niin kuulevat kuin kuulovammaisetkin. Tämä osoittaa kuinka tärkeää on tukea varsinkin kuulovammaisen lapsen vuorovaikutus suhteita, jos kuulevatkin lapset tarvitsevat tukea näissä tilanteissa. Tästä syystä on tärkeää löytää kuulovammaiselle lapselle sopiva kommunikointitapa, jolla hän voi pitää sosiaalisia suhteita yllä hänen ystäviinsä varhaiskasvatuksessa. On myös tärkeää opettaa sopiva kommunikointikeino koko varhaiskasvatusryhmälle, siksi että kommunikoinnin tukeminen onnistuu. Nämä osa-alueet ovat siksi tärkeitä ottaa huomioon, sillä sosiaaliset suhteet koostuvat kielellisestä ja ei-kielellisestä vuorovaikutuksesta niin kuin Poikkeus ja kollegat (2014) osoittavat. He myös painottavat, että sosiaalisten suhteiden avulla lapsi pääsee mukaan leikkeihin ja muuhun toimintaan. Sosiaaliset suhteet opettavat lapsia pitämään omia puoliaan (Poikkeus ym., 2014).

Leikkien muodostuminen ja niin sanottu ”pääsy” leikkeihin, auttaa lapsen kehittämisessä. Ilman leikkiä lapsen kehitys ei etene niin kuin pitäisi (Opetushallitus, 2018). Lapsen kehitys etenee kyllä myös yksin leikkiessä, mutta silloin eivät sosiaaliset suhteet taas muodostu, eikä lapsi opi ylläpitämään sosiaalisia suhteita. Tiettyjä leikin osa-alueita jää pois yksinleikissä kuten rinnakkais- ja yhteisleikit (Opetushallitus, 2018). Eli leikki ja sosiaaliset suhteet nivoutuvat keskenään yhteen. Tämän takia on tärkeää tukea kuulovammaista lasta varhaiskasvatuksessa niin, että hän saa kavereita lapsiryhmästä. Leikin ja kehityksen tukeminen tulee varhaiskasvatusryhmässä jo luonnostaan sillä *Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet* (2018) velvoittavat tähän. Joten tämän tuen huomiointi varhaiskasvatustyössä ei tuo lisätyötä varhaiskasvatusryh-

mään. Myöskään lapselle oikean tuen löytäminen ei tuo opettajalle lisätyötä sillä *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* (2018) velvoittavat opettajan luomaan jokaiselle lapselle sen tuen, jonka kukaanenkin tarvitsee (Opetushallitus, 2018). Tämän myötä on taattua, että kuulovammaisetkin lapset saavat tarvitsemansa tuen varhaiskasvatuksessa.

6. Yhteenveto

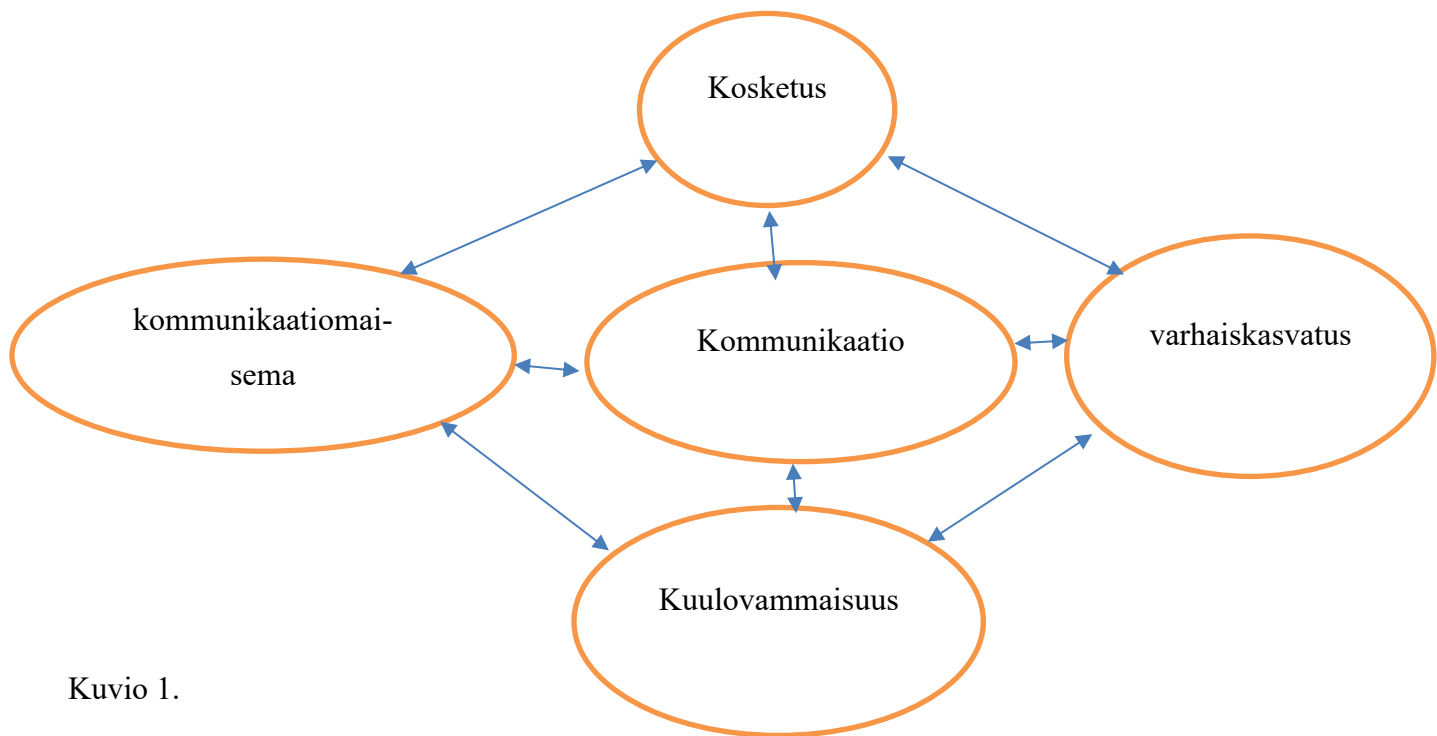
Kuulovammaisia lapsia voidaan tukea kosketuksen avulla monella eri tavalla varhaiskasvatuksessa. Opettaja-lapsi suhteen luominen niin varhaiskasvattajiin kuin ikätovereihin on mahdollista juuri kosketuksen avulla, sillä kosketuksessa kummatkin kosketusvuorovaikutuksessa olevat ovat niin toimijoita kuin kokijoitakin (Keränen ym., 2017). Myös minäkuva voidaan eheyttää kosketuksen kautta, koska pelkästään sanallinen viestintä ei aina toimi (Keränen ym., 2017). Tällä voidaan nostaa kuulovammaisen lapsen itsetuntoa ja auttaa sosiaalisissa tilanteissa. Myös erilaiset kommunikointitavat voivat auttaa lasta toimimaan varhaiskasvatusympäristössä niin varhaiskasvattajien kuin lastenkin kanssa, jos varhaiskasvatusympäristössä olisi mahdollista, että muutkin ryhmän lapset käyttäisivät näitä erilaisia kommunikointitapoja. Näin voidaan tukea kuulevien ja kuulovammaisten lasten keskinäistä kommunikointia.

Kuulovammaiset lapset ovat myös oikeutettuja avustajiin ja tulkkauspalveluihin. Tämä on hyvä ottaa huomioon kuulovammaisen lapsen tukemisessa varhaiskasvatuksessa. Kaikkea ei tarvitse opettajan ja muun varhaiskasvatushenkilöstönkään osata. On myös lapsen edunmukaista, että tukemispalveluissa käytetään ammattihenkilökuntaa apuna. Kuitenkin kosketuksen kautta tukeminen jää varhaiskasvatuksenhenkilöstölle, muun muassa haptiiseja apuna käyttäen. Myös haptiselle kommunikoinnille voi myös saada oman tulkin (Lahtinen & Palmer 2021).

Kuulovammaisella lapselle voidaan tarjota paljon kosketuksen avulla. Lapsen sosiaalista verkkoa voidaan tukea kosketuksen keinoin ja samalla kiintymyssuhteen luontia voidaan edistää. Kiintymyssuhteen luonti auttaa myös ryhmään kuulumisen tunteessa. Sillä etenkin ujoilla ja syrjäanvetäytyvillä lapsilla on riski masentua, jos he jäävät ryhmän ulkopuolelle (Lasanen, 2017). Minäkuva voidaan myös kosketuksen avulla eheyttää. Ryhmään kuulumisen tunne on toinen mahdollinen eheyttävä tekijä kuulovammaiselle lapselle. Kommunikointitavan lisäksi voimme siis helliä, ohjata ja kehittää lasta kosketuksen avulla. Tämä on lapselle vielä tarpeeksi lempeä, mutta vakaa toimintatapa.

Yhteenveton lopussa on minulla havainnollistava kuvio (1), jossa ilmennän visuaalisesti tutkimukseni pääkäsitteiden suhdetta toisiinsa. Kuviosta näkee, että kaikki käsitteet linkittyvät toinen toisiinsa täysin. Muun muassa kosketukseen liittyy vahvasti kommunikaatio ja toisinpäin, kuten myös kommunikaatio ja kommunikaatiomaisema ovat linkittyneet toisiinsa. Kuulovammaisuus ja kommunikaatiomaisema molemmat vaikuttavat toinen toisiinsa, muun muassa siten,

ettei kuulovammainen lapsi välttämättä kuule kaikkia eri äänenpainoja. Myös kommunikaatioon ja varhaiskasvatukseen vaikuttavat vahvasti se, jos lapsi on kuulovammainen sillä silloin kommunikaatioon, tulee muutoksia mitä ei tapahdu puhutun puheen kautta.

Kuvio 1.

Lasten keskinäistä kommunikointia voi siis tukea monella eri tavalla samoin kuin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla jo aavistelin. Kuitenkin tässä tutkimuskysymyksessä ja tavoitteessa pitää ottaa enemmän asioita huomioon kuin ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä. Kuulovammaisten ja kuulevien lasten välille pitää mitä ilmeisemmin luoda yhteys ja niin kuin jo *lasten välinen kosketus* -luvussa esittelinkin lapset koskettavat toisiaan helpommin, kuin mitä vaikkapa aikuiset toisiaan (Keränen ym., 2020). Tämä helpottaa lasten välistä kommunikointia kosketuksen avulla sillä, jos kosketus ei olisi luontaista lasten välillä, olisi lapsia vaikea saada koskettamaan toisiaan.

Kommunikaatiotaitojen vahvistuessa varsinkin kuulovammaisella lapsella, mutta myös kuulevalla lapsella auttavat heidän itsetuntonsa vahvistumista erityisesti kaverisuhteessa (Lasanen,

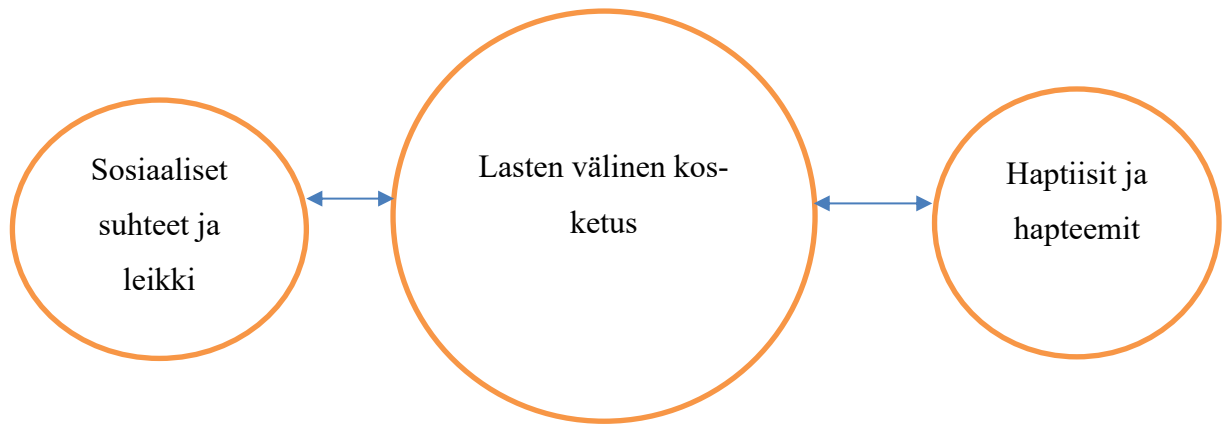
2017). Näin ollen lasten huomatessa heidän kehittyvän kommunikoinnin saralla auttaa heitä myös jatkamaan kommunikointia lisää. Tämä kannustus auttaa varsinkin haptiisien käytössä, jolloin käytetään ei niin tavanomaista kommunikointitapaa.

Varhaiskasvatuksen suunnitelmien perusteet (2018) siis ohjaavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä tukemaan kaikkea tätä. Tästä voidaan siis vetää johtopäätös, että henkilöstön tukeminen voidaan ulottaa kuulovammaisten ja kuulevien lasten kommunikaation tukemiseen asti. Kyseinen kommunikaatio tukee myös normaalia lapsen kehitystä. Sosiaaliin suhteisiin liittyy myös leikki, joka kehittää lasten taitoja ja lapsia itseään koko ajan pidemmälle. Ilman, että kuulovammainen lapsi ei pääsisi leikkeihin mukaan, jäisi varhaiskasvatusympäristössä tapahtuva rinnakkais- ja yhteisleikki vähäiseksi ilman sosiaalisia suhteita (Opetushallitus, 2018).

Mielenkiinto haptiiseihin ja hapteemeihin olisi myös hyvä sytyttää lapsissa, sillä silloin heidän mielenkiintonsa auttaisi heitä kommunikoimaan tasa-vertaisesti niin kuulovammaisten lasten kuin kuulevienkin lasten kanssa. Leikin ohessa tapahtuva hauska ja mukava kokemus voisi lisätä lasten mielenkiintoa hieman erilaisempaan kommunikointitapaan. Myös ohjattu keskustelu koko ryhmän kesken voi auttaa lisääntyneeseen mielenkiintoon.

Lasten väliseen kommunikaatioon sisältyy valtavasti asiaa jo normaalistikin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tuen osoittaminen on tarpeen kuulevienkin lasten kanssa, mutta tukea tarvitaan selkeästi lisää, kun ryhmässä on kuulovammainen lapsi. Varsinkin kuulevien lasten ja kuulovammaisen lapsen välille. Keskustelu ryhmässä eri tavoista kommunikoida ja selkeät toimintatavat voivat auttaa lasten välisessä kommunikaatiossa.

Niin kuin ensimmäisen tutkimuskysymyksen yhteenvedossa niin tässäkin yhteenvedossa havainnollistan lopussa kuviolla (2) tulokset. Toiseen tutkimuskysymykseen avainasemassa on siis lasten välinen kosketus, josta lähtee kaikki muu toiminta. Ilman lasten välistä kosketusta ei voitaisi käyttää haptiiseja apuna kommunikoinnissa. Lasten välinen kosketus on myös avainasemassa lasten väliselle leikille ja sen myötä sosiaalisille suhteille.

Kuvio 2

7. Pohdinta

Olen oppinut valtavasti, lähtien opettajan näkökulmasta miten tukea kuulovammaista lasta aina ihmisen anatomiaan asti. Tutkielmaa tehdessäni olen oppinut, miten kuulo ja korvat kehittyvät ihmisellä raskausaikana ja miten erilaiset kuuloviat syntyvät. Mistä johtuu se, että joku lapsi kuuroutuu varhaislapsuudessaan, vaikka on syntynyt kuulevana ja mistä johtuu, että jollain lapsella on rakenteellinen kuulovika. Nämä asiat ovat olleet todella mielenkiintoisia puhumattaakaan siitä miten moniulotteisia kosketus ja kommunikaatio ovat. Oma ammatillinen pätevyys on vahvasti kasvanut tämän tutkimuksen myötä. Tutkimuksen tarkoitus oli tutkia, miten kuulovammaisia lapsia voidaan tukea muuten kuin avustaja- ja tulkkauspalveluilla. Tarkoitukseni oli saada tietämystä arjen käytännön parantamis mahdollisuuksista. Ja sen koen saaneeni tästä tutkimuksesta irti.

Kosketus voi tuntua todella arkiselta asialta kasvatuksen näkökulmasta, mutta tämän tutkimuksen myötä olen oppinut, kuinka moninainen sekin on. Eri tutkimuksista olen huomannut, että kosketukseen liittyy paljon eri pintoja, voi olla kosketusta aikuisen ja lapsen välillä, mutta voi olla kosketusta lasten välillä. Olen myös oppinut sen, että kosketuksessa molemmat osapuolet ovat sekä kokijoita, että toimijoita (Keränen ym., 2017). Kosketuksessa ei siis ole yksipuolista kosketusta, jos kosketus tapahtuu kahden ihmisen välillä. Keskityin tutkimuksessa kosketuksen suhteen niihin lapsiin, jotka sitä harjoittavat. Tiedostan, että varhaiskasvatuksessa ja muualla maailmassa on ihmisiä, jotka eivät mielellään itse kosketa tai tule kosketetuksi. Kuitenkin rajauksen vuoksi, en käsitellyt heitä tutkimuksessani.

Kosketuksen avulla tapahtuva kommunikointimenetelmä oli myös minulle uusi asia ennen kuin aloin tekemään tätä tutkimusta. Tähän tapaan tutustuminen oli todella mielenkiintoista. Olen aikaisemminkin jo miettinyt miten ihmiset, joilla on monta aistivammaa, kommunikoivat. Niin kuin WHO totesi, kaikilla ihmisillä on oikeus kommunikointiin (WHO, 2020). Olen todella iloinen, että moniaistivammaisille ihmisille on kehitetty haptiisien avulla kommunikoiminen. Olen myös tyytyväinen siihen, että kuinka monta muuta kommunikointitapaa, kuin puhuttu puhe, tutkimuksessa tuli esille. Sillä aina ei kaikille käy sama kommunikointitapa. Esimerkiksi kuuro ei pysty kommunikoimaan tukiviittomilla, joissa on tarkoituksena puhutun puheen tuke- mine viittomilla (Takala, 2016).

Koen, että varhaiskasvatuksen opettajan koulutuksessa emme saa hirveän paljon tietoa kuulovammaisen lapsen tukemisesta. Ainoat tiedot miten tuemme, kuulovammaista lasta on juuri

avustaja- ja tulkkipalvelut ja miten asetamme itsemme suhteessa lapseen, esimerkiksi puhumaan. En sano, että tulkki- tai avustajapalveluissa olisi mitään pahaa. Päinvastoin he ovat korvaamaton apu varhaiskasvatuksen opettajalle, mutta tutkimuksessani halusin tuoda esille tuki- muotoja, joita kaikki varhaiskasvatuksen henkilöstö voisivat toteuttaa ilman, että osaavat viittomakieltä. Tämän takia koen, että varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön olisi hyvä lukea tutkimukseni. Lukiessaan heille voi tulla uutta tietoa ja oppiminen aiheesta lisää heidän jo mahtavaa ammattitaitoaan lisää. Lukemisen yhteydessä voi syntyä heillä uusia ajatuksia ja oivalluksia mitä minä en ole vielä huomannut tähän tutkimukseen kirjoittaa. Tutkimukseni voi myös herättää keskustelua työyhteisöissä, joissa joku henkilöstön jäsen on lukenut tutkimukseni. Olen itse ainakin huomannut, että varhaiskasvatuskentällä työ ja varsinkin työntekijät opettavat toinen toisiaan, siksi keskustelu aiheesta kuin aiheesta on tärkeää, niin tämänkin tutkimuksen jälkeen.

Tutkimuksessani en käsitellyt ollenkaan kuulovammaisen lapsen kielenkehityksen polkua tai mahdollisia haasteita. Ja sitä olenkin suunnitellut seuraavan tutkimukseni eli pro gradu- tutkielman yhdeksi jatkotutkimus aihealueeksi. Kuulovammaisilla lapsilla puhutun puheen kehityksessä saattaa olla haasteita (Takala & Takkinen, 2016). Esimerkiksi kuuro lapsi viittomakieltä äidinkielenään käyttävän kielenkehitys voi olla ikätasoonsa nähden parempi kuin mitä puhuvilla lapsilla (Takala & Takkinen, 2016). Tätä aihetta siis olisi seuraavassa tutkimuksessa mielenkiintoista tutkia ja kehittää omaa ammattitaitoa lisää kuulovammaisten lasten osalta.

Tutkimuksessani tulin siihen tulokseen, että kuulovammaista lasta voidaan tukea monin eri tavoin kosketuksen avulla. Kosketuksen avulla voidaan tukea lapsen minäkuvan kehittymistä ja sen eheytymistä, jos minäkuva on hajanainen. Lapsen ja henkilöstön välinen suhde voi auttaa lasta luottamaan paremmin ja kosketuksen avulla voidaan tukea tätä suhdetta. Kyseisellä suhteella taas voidaan luoda lapsen ja henkilöstön välille luottamusta. Kosketus auttaa monistillisessä kommunikaatiomaisemmassa, jossa kaikki ympäristöstä ihmisten eleisiin ja ilmeisiin vaikuttavat. Kun lapsi ei kuule kunnolla tai ollenkaan kommunikaatiomaisemaan liittyviä äänenpainoja tai äänensävyjä voidaan ne esittää lapselle kosketuksen kautta. Aivan yksinomaan tavallisella kosketuksella kuten erilaisilla silittelyillä tai ohjaavalla kosketuksella.

Kuitenkin kommunikaatiomaisemaan voidaan yhdistää myös haptiisit jolloin jokaisella kosketukselle on oma viestinsä. Haptiiseilla voidaan ilmaista tunteita, jotka korjaavat kuulematta jääneen äänensävyn. Kuulovammaista lasta voidaan myös tukea erikseen haptiiseilla ja haptiiseilla. Varsinkin silloin kun koko varhaiskasvatusryhmä käyttää näitä yhdessä niin, että kaikki

osaavat jotenkuten niitä käyttää. Kuulovammaisia lapsia voidaan tukea avustaja- ja tulkkipalveluin, joka on kuulovammaisen lapsen oikeus. Muutenkin on paljon lakeihin liittyviä pykäläiä, jotka varhaiskasvatuksen opettajan pitää ottaa huomioon kuulovammaisen lapsen ollessa ryhmässä. Tässä voidaan lisäkeinona käyttää tukemiseen kosketusta, mutta lakia ja ohjaavia asiakirjoja ei saa unohtaa.

Toisen tutkimuskysymykseni ”*miten kuulovammaisen lapsen ja kuulevien lasten välistä kommunikaatiota voidaan tukea kosketuksen avulla*”, vastaus oli myös moninainen. Tähän kysymykseen osittain vastaavat samat aihealueet kuin ensimmäiseen kysymykseen. Lasten välille pitää saada syntymään jonkinlainen yhteys, että heillä ilmenee syytä kommunikoida keskenään. Kun tämä yhteys on saatu syntymään, pitää lasten välistä kiintymyssuhdetta saada lujitettua, jolloin kosketus on helpompaa kummallekin lapselle. Tässä kuitenkin auttaa se, että lasten on helpompi koskettaa toista. Lapset myös osoittavat helposti kiintymystään ja tunteitaan kosketuksen avulla (Keränen ym., 2020).

Tässäkin kohdassa haptiiseista ja hapteemeista on hyötyä lasten välisessä kommunikaatiossa. Varsinkin jos kuulovammaisen lapsi ei kommunikoi puhutulla puheella. Tällöin lapset voivat kommunikoida keskenään ilman varhaiskasvatushenkilöstön koko aikaista läsnäoloa keskustelussa. Näen, että tämä olisi ehkä kaikista parhain keino tukea kosketuksen avulla kuulovammaisen ja kuulevan lapsen keskinäistä kommunikointia. Kuitenkin tätäkin varhaiskasvatushenkilöstön pitää tukea, sillä *Varhaiskasvatus suunnitelman perusteissa* (2018) veloitetaan henkilöstön tukemaan kommunikointia ja kaikkia sen osa-alueita, sillä kommunikointi nivoutuu myös todella vahvasti varhaiskasvatuksessa leikkiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Ilmain näitä kahta lapsi ei välttämättä kehity ikätasoonsa nähden normaalisti, siksi kommunikoinnin tukeminen on tärkeää.

8. Lähteet

Aarnisalo, A. & Luostarinen, L. (2017) Kuulon tutkiminen, Teoksessa P. Mäki, K. Wikström, T. Hakulinen & T. Laatikainen (toim.) *Terveystarkastukset lastenneuvolassa & kouluterveydenhuollossa* JUVENES PRINT, Helsinki

Aromaa, J. & Kinnunen, T. (2013) Kosketus opettajuudessa, Teoksessa A-M. Puroila, S-L Kauristo & L. Syrjälä (toim.) *Naisen äänellä* JUVENES PRINT, Tampere

Ahti (2005) Kuuleminen vuorovaikutus- ja oppimisprosessina, Teoksessa P. Määttä, E. Lehto, M. Hasan & R. Parkas (toim) *Lapsi kuulolla*, PS-Kustannus, Keuruu

Hasan, M (2005) Kuulosta ja kuulemisesta, Teoksessa P. Määttä, E. Lehto, M. Hasan & R. Parkas (toim) *Lapsi kuulolla*, PS-Kustannus, Keuruu

Hietala, J. (2020). *Kuulovammaisten määrä kasvaa maailmanlaajuisesti*, Haettu osoitteesta <https://www.kuuloliitto.fi/2020/03/02/kuulovammaisten-maara-kasvaa-maailmanlaajuisesti/> [Viitattu 11.2.2021]

Jokinen, Kauppinen & Selin-Grönlind (2016) Viittomakielen ja viittomakielisten huomioinen opetuksessa, Teoksessa M. Takala & H. Sume (toim.) *Kieli, kuulo ja oppiminen, kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*, Oy Finn Lectura Ab

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013) *Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon.*, Haettu osoitteesta <http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/h/0786-5686/25/4/kuvai-lev.pdf> [Viitattu 11.2.2021]

Keränen, V., Juutinen, J. & Estola, E. (2017) *Kosketus päiväkodin kasvattajien kertomuksissa*, Journal of Early Childhood Education Research, Volume 6, Issue 2 2017, 249–269

Keränen, V., Viljamaa, E. & Uitto, M. (2020) *Touch in children's everyday peer relations in preschools*, SAGE

Kuuloliito (n.d.) Haettu osoitteesta <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/kuulo-ja-kuulovammat/> [Viitattu 11.2.2021]

Kuntaliitto (n.d.) Haettu osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/verkko-op-paat/kuntien-saavutettavuusopas/liite-1> [Viitattu 18.3.2021]

Lahtinen, R. (2008) *Haptiisit ja hapteemit: tapaustutkimus kuurosokean henkilön kosketukseen perustuvan kommunikaation kehityksestä* Helsingin yliopisto

Lahtinen, R. & Palmer, R. (2018) *Social-Haptic Communication (Haptices and Haptemes)* Haettu osoitteesta <https://www.russpalmer.com/social-haptic-communication> [Viitattu 11.2.2021]

Lahtinen, R., Palmer, R. & Groth, C. (2018) *Sound Descriptions of Haptic Experiences of Art Work by Deafblind Cochlear Implant Users* MDPI Haettu osoitteesta <https://www.mdpi.com/2414-4088/2/2/24/htm> [Viitattu 11.2.2021]

Lasanen, M. (2017) *"Ei tarvi pelätä, että ois erilainen": Etnografinen tutkimus pohjoissuomalaisten kuulovammaisten lasten vertaistukiryhmätoiminnasta*, Lapin yliopistopaino, Lapin yliopisto

Mäkelä, J. (2005) *Kosketuksen merkitys lapsen kehityksessä*, SUOMEN LÄÄKÄRILEHTI 14/2005 VSK 6 0

Nikula, K. (2015) *Lapsen hyvää edistämässä: syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistutheitoikäntännön sosiaalieettistä tarkastelua*, Unigrafia, Helsinki

Opetushallitus (2018) *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf [Viitattu 11.2.2021]

Opetushallitus (2014) *Esiopetussuunnitelman perusteet* Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf [Viitattu 4.5.2020] Tuetaan yhdessä- hanke (n.d.) Haettu osoitteesta <https://tuetaan.wordpress.com/> [Viitattu 11.2.2021]

Parkas, R. (2005) *Varhaiskasvatus- lapsen kasvun ja oppimisen tukena*, Teoksessa P. Määttä, E. Lehto, M. Hasan & R. Parkas (toim) *Lapsi kuulolla*, PS-Kustannus, Keuruu

Perusopetuslaki 628/1998, 10§: Opetuskieli.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> [Viitattu 11.2.2021]

Poikkeus, A-M., Aro, T. & Adenius-Jokivuori, M. (2014) Sosiaaliset taidot Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.) *Joko se puhuu kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*, PS-Kustannus, Jyväskylä

Puura, K. (2017) ”Oon turvassa sun iholla...” – imetyksen ja varhaisen ihokontaktin merkitys vastasyntyneen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa, Teoksessa *Viisaat valinnat- tietoa, tukea, ohjausta* Haettu osoitteesta <https://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/B/93-Viisaat-valinnat-tietoa-tukea-ohjausta.pdf> [Viitattu 11.2.2021]

Rasa, J. (2005) Esteetön kuuntelu ympäristö, Teoksessa P. Määttä, E. Lehto, M. Hasan & R. Parkas (toim) *Lapsi kuulolla*, PS-Kustannus, Keuruu

Salminen, A. (2011) *Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin* Vaasan yliopisto Haettu osoitteesta https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf [Viitattu 11.2.2021]

Saloviita, T. (2012) *Inklusio eli ”osallistava kasvatusta” lähteitä ja 13 perustetta inklusiota vastaan*, Jyväskylän yliopisto, Haettu osoitteesta http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/inclusion.html#MIT%C3%84_%E2%80%9DINKLUUSIO%E2%80%9D_TARKOITTA_ [Viitattu 18.3.2021]

Sosiaali- ja terveysministeriö (n.d.). *Vammaispalveluja koskeva lainsäädäntö* Haettu osoitteesta <https://stm.fi/lainsaadanto/vammaiset> [Viitattu 11.2.2021]

Sume, H. (2018) *Lapsi, jolla on kuulovamma* Jyväskylä: PS-kustannus.

Sume, H. (2008) *Perheen pyörteinen arki: sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun* Jyväskylän yliopisto

Takala, M. (2016) Kommunikointitapojen kirjo Teoksessa M. Takala & H. Sume (toim.) *Kieli, kuulo ja oppiminen - kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. Oy Finn Lectura Ab

Takala, M. & Sume, H. (2016). *Kuulovammaisten opetus ennen, nyt ja tulevaisuudessa*. Teoksessa M. Takala & H. Sume (toim.) *Kieli, kuulo ja oppiminen - kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. Oy Finn Lectura Ab

Takala & Takkinen (2016) Kielen varhainen kehitys ja kuulovamma Teoksessa M. Takala & H. Sume (toim.) *Kieli, kuulo ja oppiminen - kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. Oy Finn Lectura Ab

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällysanalyysi* Tammi Jyväskylä

Tuomi, J. (2008) *Tutki ja lue, Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen* Tammi Jyväskylä

Viljamaa, E., Juutinen, J., Estola, E. & Puroila, A-M. (2018) *Puhuvaksi puhuvien pariin, Kommunikaatiomaisema (inklusiivisessa) päiväkotiryhmässä* Haettu osoitteesta https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63645/Suhteessa_maailmaan_03_02_Viljamaa_Juutinen_Estola_Puroila.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 11.2.2021]

Välimaa, T. & Haapala, S. (2020) *Kuuntelutaidot* Teoksessa E. Niemitaloa-Haapala, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) *Lapsen kielenkehitys: vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys* PS-Kustannus Jyväskylä Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523700383> [Viitattu 11.2.2021]

WHO (2020) *World hearing day 2020: Hearing for life* Haettu osoitteesta <https://www.who.int/news-room/events/detail/2020/03/03/default-calendar/world-hearing-day-2020-hearing-for-life/> [Viitattu 11.2.2021]